

EL PRÍncep DE VIANA A LA SEU DE BARCELONA

ALGUNES NOTES SOBRE LA VENERACIÓ POPULAR DE CARLES DE VIANA

Temps enrera, vàrem publicar un estudi sobre la tradició de la santedat del Príncep de Viana, examinant-ne les múltiples i variades manifestacions¹. Algunes de les diverses dades i notes aportades venien a oferir nous i interessants aspectes, i a constatar altres fets, relacionats amb la veneració o devoció pel Príncep Carles. Assenyalàvem particularment l'existència de diversos documents que ens donaven interessants notícies referents a l'estada del cos del dissortat Príncep a la nostra Seu, entre ells una carta de Ferran el Catòlic ordenant el seu trasllat a Poblet, i altres, no menys interessants al nostre objecte, i dels quals ja donarem compte degudament.

Hem cregut convenient completar avui el nostre primer treball amb les notícies que ens donen les referides dades, tot intentant oferir, fins on sigui possible, un quadre complet de l'estada i veneració a la nostra Seu, de Carles d'Aragó, el malaurat Príncep que per les seves dissorts sabé guanyar-se la simpatia i entusiasme del poble català fins a prendre'l i considerar-lo com a sant.

El Capítol de la Seu barcelonina es mostrà ja de bell antuvi partidari del Príncep en les dissensions i desavinences tingudes amb el seu pare, el rei Joan II (no hem de referir ací els seus episodis i alternatives), i mort aquell a Barcelona, el dia 23 de setembre del 1461, associà el seu sentiment al de tota la ciutat, i no mancà a les manifestacions de dol i honres funeràries que tan esplèndidament es tributaren a les seves restes. Així, en els dies immediats al seu traspàs, quan aquelles estaven exposades a la sala major del Palau — on foren visitades per una gernació im-

¹ *La Paraula Cristiana* 20 (1934) 196-223.

mena — trobem que la clerecia de la Seu acudia, continuament, i resava absoltes davant el cos del Príncep²; que fou posada la Creu major de la Seu al cap de la tanca que es féu entorn del túmul³, i que, quan s'estengué i propagà la fama dels miracles que obrava, el Capítol i clerecia de la catedral establiren torns de preveres que constantment vetlessin aquell cos⁴.

L'enterrament del Príncep, que fou fastuosíssim, tingué lloc el dia 5 d'octubre. Precedida per la Creu major de la Seu, la comitiva, formada per més de 15.000 ànimes, que seguien les autoritats i representacions dels diversos organismes públics, després d'un llarg itinerari⁵ entrà a la Catedral, on el cadàver de Carles de Viana fou dipositat damunt d'un catafalc o bastiment construït a manera de capella ardent, en les escales que baixen a la cripta de Santa Eulàlia, davant de l'altar major, i, per tant, segons costum reial, amb les banderes d'Aragó, Sicília i Navarra i l'estendard, arborats un a cada una de les pilastres que sostenien el túmul⁶.

La caixa de fusta que tancava el cos del Príncep⁷ fou coberta amb una rica draperia de vellut carmesí amb brocat d'or, ostentant les armes i ensenyes del Primogènit.

El trasllat d'aquestes despulles no tenia, però, caràcter d'enterrament definitiu. Creiem errònia l'afirmació que Carles havia elegit la sepultura a la Seu de Barcelona, consignada pel *Dietari de la Generalitat*⁸, tota vegada que en el seu testament, sig-

² "Semblantment, per cascun jorn, stant lo dit cors en la dita sala, lo clero així de la Seu com de les parroquies ... processionalment ab creus levades, continuaren dues vegades cascun dia fer absolucions devant lo dit cos en la dita sala per refrigirer de la anima del dit illustra primogènit." (*Llibre de Solemnitats de Barcelona*, Barcelona, 1931, vol. I, p. 241.)

³ *Llibre de Solemnitats*, id., p. 242.

⁴ "E lo Capítol de la Seu e lo clero de aquell, vahent los avidents miracles que lo dit cors fayha, delliberaren fer e elegir tres setzenes de preveres qui stiguessin continuament ab lo dit cors fins fos a la eclesiastica sepultura liurat; les quals tres setzenes fossen departides, ço es que la una setzena stigués vuyt hores, e axí après les altres de nit e de die e així's seguí..." (*Llibre de les Solemnitats*, id., p. 242.)

⁵ Cf. en COMES, *Libre de Algunes coses assenyolades*, Barcelona, 1878, p. 189, i *Llibre de Solemnitats*, I, p. 250, la relació minuciosa i detallada del sepeli.

⁶ ACA (= Arxiu de la Corona d'Aragó), *Dietari de la Generalitat*, trienni 1458-61, dia 5 d'octubre 1461.

⁷ La ciutat pagà 50 marschs d'argents en ajuda de fer-la (*Rúbriques d'en Bruniquer*, I, p. 332).

⁸ "Aquest die de dilluns que comptavem v del present mes de octubre lo

nat el mateix dia de la seva mort, ordenava la celebració de misses "in ecclesia in qua corpus nostrum conditum erit sepulcro..."⁹, apareixent ben clar que no sabia ni determinava quina havia d'ésser l'església que servés les seves restes. Igualment, doncs, errava Finestres en dir que Carles de Viana havia determinat que se l'enterrés a Poblet¹⁰.

El Príncep, doncs, seria portat provisionalment a la Catedral, per celebrar-hi els funerals i exèquies, i esperar el definitiu trasllat al monestir de Poblet, panteó reial. Així veiem que s'acostumava a fer amb reis i alts personatges, que havien mort a la ciutat. Precisament l'any anterior, 1460, per ordre de Joan II, havien estat portades a l'esmentat monestir les restes del rei Martí l'Humà, i de D.ª Violant, muller de Joan I, que romanien encara a la Seu barcelonina, des de feia més de cinquanta anys, per causa de les moltes ocupacions d'Alfons el Magnànim, que hi havien impedit atendre al susdit trasllat.

Els funerals de Carles tingueren lloc a la Seu l'endemà mateix de l'enterrament, i resultaren solemníssims, segons ens ho reporten les relacions coetànies¹¹. Fou celebrat un ofici de "requiem", en el qual el dominic mestre Francesc Queralt exalçà la figura del Príncep, lloant la seva vida i virtuts. Hi acudí tanta gent, que, segons l'esmentat *Dietari*, mai no s'havia vist a la Seu una multitud tan gran com aquell dia¹². Les despeses del cadafal o capella ardent, construït per aquells actes, foren pagades, meitat per la ciutat, i meitat per la marmessoria del Príncep¹³.

Finides les exèquies i honres fúnebres, seria desmuntat el cadafal o bastiment de les escales de Santa Eulàlia, i el cos del Príncep de Viana traslladat a un altre lloc de la mateixa Seu.

⁹ "cors del Illustrissimo Senyor primogenit... fonch aportat ab grandissima honor e processo a la Seu de la Ciutat, on havia elegida sepultura..." (ACA., *Dietari de la Generalitat*, loc. cit.).

⁹ Vid. BOFARULL, *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, XXVI, p. 113.

¹⁰ FINESTRES, *Història de Poblet*, Cervera, 1756, IV, p. 11.

¹¹ *Dietari de la Generalitat*, 6 d'octubre 1461, i COMES, *Llibre de algunes coses assenyalades*, p. 192.

¹² "... E hac tanta gent a oir aquest sermó que no es memoria d'omens que may sie stada vista tanta generació en una jornada dins la Seu de la dita Ciutat." (*Dietari de la Generalitat*, 6 d'octubre 1461.)

¹³ *Manual de Novells Arxius*, Barcelona, 1892-1922, vol. II, p. 395.

Encara que això no ens consta documentalment, és fàcil d'acceptar, puix que no és de creure que fins al definitiu trasllat d'aquest a Poblet, que tingué lloc — com ja veurem — trenta anys després, romangués el dit cos en un lloc tan inconvenient com eren les escales de la Cripta, dificultant o impeding l'accés a aquesta. A més de les esmentades relacions que ens donen compte d'aquests fets, resta ben manifest el caràcter d'interinitat amb què es construï el dit túmul que sostenia el cadàver del Primogènit, fet únicament per a la celebració de les seves exèquies. Així el *Dietari del Concell barceloní*, en l'esmentada apuntació diu ben clar "...que com per causa de la sepultura del il·lustre don Karles primogènit nostre, fos fet capell ardent o tuguri de fust nou tela senyal e altres coses per lo jorn de la sepultura e per lo aniversari que la ciutat acostuma fer lo die après..."¹⁴ i Pere J. Comes, en relatar l'enterrament del Príncep, explica: "...e meterenlo dins la Seu per lo portal del simbori e fou posat davant lo altar major sobre les escales e graus de la capella de Santa Eulalia on li fou fet cert bastiment de fusta ab la forma acostumada e sobre lo dit bastiment o capell ardent fou posat lo cos on stech fins a ... per ço com no era feta deliberatio on li farian la sepultura..."¹⁵. El darrer text, principalment, no deixa lloc a dubtes: en escriure l'autor aquesta nota, no s'havia procedit encara a la trasllació del Príncep, del lloc on fou instal·lat de bell antuvi, però estava ben determinat que havia de fer-se, com hem pogut veure.

És possible que hom tardés algun temps a fer el susdit trasllat, tal volta per no haver-se determinat el lloc on havien de col·locar-se les despulles fins a ésser portades a Poblet, i així sembla indicar-ho el darrer text transcrit. El que podem afirmar, amb absoluta seguretat gairebé, és que degué fer-se ja a primeries de l'any següent, 1462, i que el cadàver del Príncep seria instal·lat a la capella dels Innocents de la mateixa Seu. Trobem, en efecte, que el 15 de gener d'aquest any, l'Obra de la Catedral pagà una clau de la capella dels Innocents per al notari que prenia acta dels miracles que continuava obrant el Príncep¹⁶. És de suposar que en aquest lloc on s'obraven els miracles, era on hi havia el seu cos.

¹⁴ *Manual de Novells Ardots*, loc. cit.

¹⁵ *Llibre de Coses Assenyalades*, p. 190.

¹⁶ "Item, a xv de gener. any MCCCCLXII, pagam a un manya qui feu

Malgrat que, seguint el costum reial, el Príncep havia de rebre sepultura definitiva al Monestir de Poblet, les circumstàncies en què s'havia esdevingut la seva mort, els fets polítics que s'agitaven llavors a Catalunya impediren de moment i retardaren per un llarg període la seva translació al reial Monestir. D'una banda, l'amor i entusiasme popular per Carles d'Aragó, lluny d'apaivagar-se amb la seva mort, s'havien convertit en una veneració fanàtica pel seu cos que obrava prodigiosos guariments i miracles, i una devoció realment extraordinària per la seva persona que fou voltada de seguida de l'aurèola de la santedat. D'altra banda, les relacions ja prou tívants entre el poble de Catalunya amb els seus organismes públics, i el rei Joan II, esdevenien més hostils cada dia i arribaren finalment a la ruptura definitiva cap a mitjans d'aquell any, 1462, esclatant la terrible lluita que no finalitzà fins deu anys després.

Tot això faria que el que no havia d'ésser sinó sepultura provisional de les despulles del nostre Príncep, anés fent-se definitiva, per la qual cosa el Capítol ordenà que es construís un cadafal amb "portes e altres clausures" ¹⁷, és a dir, algun temple o tabernacle per estatjar la tomba de Carles i rebre-hi la visita i oferiments de tanta gent com hi acudia.

Les notes documentals dels diversos llibres de l'Arxiu de la nostra Seu ens demostren efectivament com la veneració del Príncep de Viana no cessà; ans anà sempre en augment durant tot el temps que el seu cos hi va romandre. El Capítol, no cal dir-ho, fou el primer a mostrar el seu afecte i la seva devoció envers ell, i molt aviat, en el mateix any 1462, trobem que encarregà a Berenguer Palou i Francesc Cortal la confecció d'una rica arca o caixa d'argent per a contenir les despulles del Príncep, substituint la de fusta — també rica — en què estava dipositat. Per a la seva construcció els canonges lliuraren successivament diverses quantitats, joiells, escuts, grans, etc.; fins al 1474 no es féu

¹⁷ una clau a la Capella dels ignocens per lo notari qui pren los miracles del "Sant Karles, nou diners." (ACB = Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Llibres d'Obra*, 1461-62, fol. III.)

¹⁸ "Item a XV de maig dit any pagam en Pere Blasco per la obra que feu en lo cadefal del Sant Karles hon feren portes e altres clausures, muntaren totes les despeses dos lliures, vuit sous, quatre diners, dixent-nos los honorables mosen Lobets e mosen Cirvent que la obra ne pagas la meitat, e la Sacristia l'altra meitat, car aquesta era la voluntat del honorable Capítol." (ACB, *Llibres d'Obra*, 1461-62, fol. 122.)

la definició i absolució total entre el Capítol i Berenguer Palou per la qüestió de la dita caixa. L'acta d'aquesta liquidació i finiment, interessant en molts aspectes, la publiquem íntegra en l'apèndix. Document n.º 1¹⁸.

La gent anava a corrua feta a la tomba del dissortat Príncep, l'invocava com a guaridor de diverses malalties i li portava contínuament gran nombre d'ofrenes i presentalles com a un sant oficial canonitzat. El 6 de juny del 1462, l'Obra de la Seu hagué d'adquirir una llata per a penjar-hi els ciris de "Sant Carles"¹⁹ i l'any següent féu adobar un canelobre per al mateix²⁰. Les presentalles eren nombrosíssimes, tant, que fou necessari comprar dues cordes de cànem per penjar-les-hi²¹, i anys després, en el 1466, dos travessers, "stellas de rems" per sostenir-les²². Amb el córrer dels anys no es refredà pas aquesta veneració popular del cos del Príncep Carles: deu anys després de la seva mort, es pagaven uns treballs fets en el cancell del cadafal o tabernacle de la seva tomba²³, i amb motiu de les exèquies fetes a D. Joan, duc de Calàbria — fill de René d'Anjou, proclamat rei pels catalans en la guerra contra Joan II — que morí a Barcelona el 16 de desembre del 1470, trobem que es feren nous adobs en el dit cancell i que foren trets els obsequis i ofrenes d'argent que hi tenia el príncep²⁴, i que hom tornà a posar-los-hi, després de fetes aquelles honres fúnebres, no sense haver-los netejat i restaurat abans²⁵.

¹⁸ Està en borrador o còpia en Arxiu Capitular, *Llibre Tercer, Dalmau Ginebret, 1474-1477*, fol. 13.

¹⁹ "Item, lo die mateix pagam per una llata que compram per penjar los ciris de les presentalles del Sant Carles, un sou, sis diners." (ACB, *Llibre d'Obra, 1461-62*, fol. 122.)

²⁰ 1463. 30 de Juny. "Item, pagam lo dit die an Çapera Ferrer, per adobar un canalobre al Sant Carles, un sou, sis diners." (ACB, *Llibres de Sagristia, 1463*, fol. 53.)

²¹ "Item, compram lo dit die mossen Aloy Blanch dues cordes de cànem per metre les presentalles del Sant Carles, un sou, sis diners." (ACB, *Llibres de Sagristia, 1463*, fol. 54.)

²² "Item a XXII del dit [març de 1466] donam al Senyor en P. Esteve, drassaner, per dues stellas de rems per obs de las presentaies d'argent del benauyrat Carles, setze sous." (ACB, *Sagristia, 1465-7*, fol. 46 vº.)

²³ 1471. Gener. — "Primo a VIIIº, compram un parel de golfos per lo cancel del Carles ab una clau que fou fer en lo pany de la porta, un sou e sis diners." (ACB, *Sagristia, 1469-71*, fol. CI, vº.)

²⁴ 1471. "Item a VIIIº de jener, donam al dit fuster per adobar lo cancel del Carles e per tornar l'argent alt lo qual serà levat tot per les exequies del primogenit Don Johan duch de Calàbria, quatre sous." (ACB, *Sagristia, 1469-71*, fol. CXIII, vº.)

²⁵ "XV Febrer 1472. — "Item, foren trameses les presentalles del Carles

Però tenim una altra manifestació de la veneració a la nostra Seu del Príncep de Viana com a Sant, encara que aquesta no ens hagi pogut fins ara constar documentalment i d'una manera autèntica i indubtable. Però la tradició bastant fonamentada en aquest cas, estesa i constatada profusamen, afirma que Carles d'Aragó tingué altar propi a la Catedral de Barcelona, ensems que les seves despulles hi romanien esperant ésser traslladades a Poblet.

En Ramon N. Comas, aquell erudit barceloní, tan actiu i estudiós com poc crític, recollí aquesta tradició i ens en donà diverses dades²⁶, sense consignar, però, les fonts documentals o narratives que la poguessin testimoniar, tot i que sembla que en veié algunes. Segons en Comas, a la mort del dissortat Príncep, el Capítol, volent satisfer la devoció popular envers aquell, col·locaria la imatge de Carles en la Capella dita avui de Sant Sebastià i Santa Tecla, existent en l'ala del Claustre corresponent al carrer del Bisbe. Era propietari d'aquesta Capella el canonge Joan Andreu Sors, la família del qual l'havia costejada. Aquest canonge, com tot el Capítol, es declarà decidit partidari del Príncep en les desavinences i lluites contra el seu pare i fou el principal agent d'aquesta entronització pública de Carles de Viana, abans (i prescindint-ne) que fos canonitzat per qui únicament podia fer-ho. L'esmentat Comas que ens ha tramès les anteriors notícies, afirma saber-ho per un manuscrit que tractava d'alguns sants catalans, el culte dels quals s'havia extingit. No essent aquest el *Flos Sanctorum* del P. Domènech²⁷ ignorem a qui podia referir-se. Altres autors com Carreras Candi²⁸ donen com a segura aquesta tradició sense fer-ne constar les proves documentals que tal vegada no serien sinó el testimoni d'en Ramon N. Comas o del que li subministrà la notícia.

Ja hem dit que, críticament, documentalment, no ens ha estat possible comprovar i certificar aquest nou aspecte de la veneració i advocació del Príncep Carles malgrat les variades i laborioses

per netejar e amblanquir aquelles, les quals s'eren levates per les exequies del duch Johan, cinc sous." (ACB, Sagristia, 1471-1473, fol. 63 vº.)

²⁶ Papers manuscrits d'En Ramon Nonat Comas, conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat. A més, altres manifestacions i comunicacions particulars a diverses persones.

²⁷ ANTONI VICENS DOMÈNECH, *Historia General de los Santos y Varones Ilustres en santidad del Principado de Cataluña*, Gerona, 1630. Inclou al costat dels sants catalans oficialment canonitzats, Carlemany, R. Berenguer IV, i altres, però no parla de Carles de Viana.

²⁸ *Dietari de la Guerra a Cervera, 1462-1465*, Barcelona, 1907.

recerques, principalment a l'Arxiu de la nostra Seu, que em emprès agullonats per l'especial interès d'aclarir l'interrogant. Però si per avui no podem afirmar positivament l'existència d'aquest culte tributat a un altar i imatge de Carles de Viana, tampoc podem negar-la en absolut i donar-la com a llegendària, ans al contrari, tenim alguns indicis per creure-la possible i àdhuc probable. No cal pas dubtar que fos possible havent vist ja quin era l'esperit del poble i també, i sobretot, el de les autoritats eclesiàstiques, amb el Capítol Catedral, gran entusiasta del Primogènit d'Aragó; i creiem probable que aquest tingués altar a Barcelona per tal com en tenia ja a altres localitats catalanes com ens consta positivament de Cervera per una carta de Johan Agulló a la Generalitat, referint un prodigi ocorregut a l'església major de la vila, en una capella dedicada al Príncep Carles²⁹. No és d'estranyar que si una població de segon ordre li havia dedicat una capella en la seva església principal, la capital del Principat no volgués quedar-se enrera en la veneració del Príncep benivolgut de tots els catalans.

A més altres indicis de prova — molt lluny d'ésser proves plenes — podrien adduir-se. Entre les diverses relíquies iconogràfiques que ens han arribat del Príncep de Viana, hi ha un interessant dibuix prou conegut i reproduït³⁰, representant Carles, dret, amb l'aureòla de beatitud, guarint de l'escròfula una criatura també dreta al seu costat. El Príncep està al fons d'una arcada o tabernacle d'ordre dòric amb els escuts del seu llinatge i de Barcelona. Creu Puiggarí que es tracta d'un gravat obert en metall, a mitjans del segle xv, dels més antics del seu gènere i Cardedera dóna per segur que aquell dibuix devia fer-se arran de la mort del Príncep, en el 1461, per a construir algun petit retaule on donar-li culte per la gran fe que hom tenia en els seus miracles. Creiem molt possible que aquest gravat servís de retaule o imatge de Carles de Viana i àdhuc també l'altra figura del mateix Príncep que ens dóna el ms. de la B. N. de Madrid, del 1480, reproduïda per Bofarull³¹, repre-

²⁹ Carta de Johan Agulló als Diputats de la Generalitat, datada en 8 de Juny del 1462, des de Cervera. Publicada per CARRERES CANDI, *Dietari de la Guerra a Cervera*, p. 23.

³⁰ Vid. en V. CARDEDERA, *Iconografía Española*, Madrid, 1855-64, vol. II, p. XLVII.

³¹ *Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, vol. 26, làmina.

sentant el Príncep, dret, també amb l'aureòla beatífica, sostenint una espasa amb diverses inscripcions. I finalment les anotacions documentals dels llibres de *Sagristia* i d'*Obra* de la nostra Seu, citades anteriorment, referents a obres i treballs fets en el "causel de Carles", i que hem suposat que es referien al lloc on estava dipositat el seu cos, ¿no podrien referir-se tal volta al concell de la capella del Claustre — a ell dedicada — on hi tindria l'altar?

Tot és possible; però, ara com ara, no ho podem assegurar fermament. Respecte al canonge Andreu Sors i a la capella de Santa Tecla, posseïm algunes dades interessants. És de creure que n'era propietari, puix que l'any 1480 hi fundà un benefici sota l'advocació de Santa Tecla i Sant Sebastià³² i en el 1501 costejà el magnífic retaule dedicat als dos Sants, que encara ara es pot admirar a la mateixa capella com una joia de les més preades de la nostra Seu³³. Ens consta que Sors era ja canonge abans de la mort del Príncep Carles³⁴, en canvi no sabem res de l'estat de la capella en aquest temps, per bé que anys abans, quan la visita del bisbe Sapera (1421) havia estat refectori dels pobres, i tenia ja un retaule dedicat a Sant Sebastià³⁵.

Segons un autor³⁶, el nostre Príncep venerat com a Sant arribà a tenir, àdhuc, antifona, verset i oració pròpia. No ens és possible asseverar aquesta afirmació que no hem trobat enlloc més ni constatat en cap font documental.

Ja hem vist anteriorment com les mostres de veneració per Carles de Viana arriben fins al 1471 i 1472. Canviaren, però, els temps amb la victòria de Joan II que entrà a Barcelona el 17 d'octubre del 1472, pacificat el Principat, i això, naturalment, faria mudar la situació de les coses, originant una enèrgica repressió de totes les manifestacions que de lluny o de prop representessin una adhesió a la causa de la terra i una hostilitat envers el rei. Aquest, a qui devia molestar el record i l'aureòla de sant que nim-

³² ACB, *Speculum Titulorum Ecclesiae Cathedralis*, fol. 681.

³³ JOSEP MAS, *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, vol. I, p. 70-71.

³⁴ 1461, 22 de juny. "Item, lo die mateix reberem del honorable mossen "Sors, canonge e Secretari del Senyor Archabisbe a compliment de paga dels "seus benifets e canongia, set lliures, deu sous." (ACB, *Llibre d'Obra*, 1461-2, fol. 72.)

³⁵ Arxiu Diocesà, "Visitatio Sedes" 1421-28, Cf. MAS, *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, I, p. 70.

³⁶ J. AMIAUX — beneficiat de Viana — en el "*Ramillete de Ntra. Sra. de Codes*", imprès en 1608, reportat per CARDEDERA, ob. cit. II, p. XLVII.

hava la testa del seu fill, degué prohibir totes aquelles mostres d'afecte i amor envers el Príncep, impeditint que aquest fos venerat i invocat públicament i solemne com fins aleshores. Ja no trobem més testimonis en la documentació catedralícia que ens acreditin la permanència d'aquella veneració i culte, ans al contrari, tenim algunes proves que es féu cessar i desaparèixer. L'altar del Claustre, si donem per cert que en tingué, no durà pas més enllà de l'any 1480 en què el canonge Sors fundà un benefici; no creiem certa l'afirmació de R. N. Comas: que l'esmentat canonge veié confiscats els seus béns i fou exiliat per Joan II arran del seu triomf, puix que el veiem aparèixer en aquest acte i en anys immediatament posteriors. En el 1485 el Capítol vengué les guarnicions d'argent de les espases del Príncep i del duc Joan que tenien en llurs tombes³⁷. Foren adquirides per en Font Scar, argenter, i el seu producte s'invertí en la compra d'uns encensers per a la Sagristia (Document n.º 2).

Calia, però, retirar el venerat cos del Príncep de l'estatge que tenia a la Seu, i el rei Joan II pensà que no s'havia de demorar més el seu trasllat a Poblet. No obstant això i malgrat que el P. Finestres, historiador de Poblet³⁸, hagi afirmat haver-se efectuat aquesta translació l'any 1472 per ordre de Joan, en realitat no es féu fins el 1491 per ordre del rei Ferran el Catòlic, com veurem seguidament. En ocupar-se d'aquest punt, els autors posteriors han seguit l'opinió de Finestres; entre ells el Sr. Eduard Toda³⁹. Escriu aquell que acabades les guerres esdevingudes a la mort de Carles d'Aragó, el rei Joan encarregà a l'abat de Poblet, Miquel Delgado, home de la seva confiança, que tingués cura de recollir el cos del Príncep i el portés a Poblet, com efectivament ho féu. L'erudit historiador pobletà sofrí una lamentable equivocació que ha perdurat fins avui i que ignorem a què podria deure's. Cal dir, però, que no és aquesta l'única, puix que, al costat d'ella, també referint-se al Príncep, diu que aquest "murió sin casar, año 1461"⁴⁰.

³⁷ ACB, Sagristia, 1485-7, fol. 38.

³⁸ FINESTRES, *Història de Poblet*, Cervera, 1756, vol. I, p. 292, i vol. IV, llibre II.

³⁹ *La tragèdia final del Príncep de Viana*, Barcelona, 1930, p. 13.

⁴⁰ FINESTRES, *Història de Poblet*, I, p. 292. Recordi's que també afirmava haver elegit el Príncep sepultura a Poblet, cosa, com ja hem vist, inexacta. — Desdevises du Désert incorre encara en una més llastimosa inexactitud al dir

Segurament que el rei Joan determinà fer de pressa la susdita translació, però desistiria ben prompte davant l'estat d'ànim del poble, tement, tal volta, alguns desordres o avalots.

Fou l'any 1491, regnant Ferran el Catòlic, que les restes del Príncep de Viana es traslladaren al Monestir de Poblet, veritable panteó de la família reial dels regnes catalano-aragonesos. Ens ho ha donat a conèixer d'una manera indubtable la ja afudida lletra del rei Ferran, datada a Sevilla el 12 de gener de l'any 1491, i que trobarem a l'Arxiu de la nostra Seu⁴¹. En ella, el Monarca, dirigint-se al Capítol Catedral, li manifestava la intenció que tenia de fer portar el cos del Príncep D. Carles al Monestir de Poblet, i li ordenava a tal fi que atengués i complís les ordres que donaria a l'Infant D. Enric, Lloctinent General de Catalunya, el qual seria l'encarregat de rebre les esmentades despulles i tindria cura de dipositar-les en lloc convenient del reial Monestir. (Document n.º 3.)

No hem trobat les referides instruccions donades pel rei a l'Infant D. Enric sobre aquest afer. Tan sols en una lletra datada a Sevilla, mesos després de l'anterior (21 de març del 1491), li diu que, com sigui que ha de venir a Barcelona tan aviat, aprofiti aquesta estada per fer el trasllat del cos del Príncep Carles, tenint cura d'obtenir un "panyo de oro" i una bandera que, pel que es veu, pertanyien al Príncep i possiblement ornaven la seva tomba⁴². L'infant D. Enric, en efecte, es trobava a Barcelona pel mes d'abril d'aquell any⁴³ i hi romania encara pel novembre del mateix any, en fer-se l'elecció de Consellers. No consta que marxés de la ciutat sinó fins molt temps després, a primeries del 1494⁴⁴. Si tenim en compte que la carta del rei al Capítol de la Seu no fou llegida per aquest fins al 18 d'abril del mateix any 1491 (com consta en el dors de la mateixa carta), és fàcil suposar i creure que el definitiu trasllat a

que les despulles de Carles foren portades a Poblet, als pocs mesos de la seva mort (*Don Carlos de Aragón*, París, 1889, p. 396).

⁴¹ ACB, "Cartes Reals" n.º 97, Estància 3.ª, Armari 3.— Està transcrita també en el manuscrit "Privilegium Regum", f. 238. La matriu o original està a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Reg. 3610, fol. 79.

⁴² "...Del cuerpo del príncipe don Karlos pues haveys de venir a Barcelona tan presto, bien estando vos allí presente se faga. Y trabajaies que con el panyo de oro se de para que lo leven a Poblete: de la bandera nos plaze se faga assi como es acostumbrado fazer en los otros principes de Aragon y assi lo screvimos y mandamos a Monfort pague lo que fuere necessario para ello..." (ACA, Reg. 3610, fol. 90, vº.)

⁴³ *Manual de Novells Arçbits*, III, p. 90.

⁴⁴ *Manual de Novells Arçbits*, III, p. 107.

Poblet tindria lloc en la segona meitat d'aquest, tal volta a les dareries. No tenim, amb tot, cap data que ens pugui fixar ni tan sols aproximadament, la data en què s'efectuà; creiem, però, que estaria fet ja en la vinguda de la família reial que tingué lloc per l'octubre de l'any 1492⁴⁵.

Al cap de trenta anys, doncs, de la seva mort, el Príncep Caries era mudat de sepultura per instal·lar-lo definitivament a Poblet. El rei Ferran tenia amb l'abat de Poblet, Payo Coello, tan bona amistat i confiança com la tenia Joan II amb el que ho fou en el seu temps, Miquel Delgado, i de la qual ens ofereix el Sr. Toda alguns trets ben colpidors⁴⁶. Payo Coello així mateix ens apareix també foraster, incondicional del monarca, especial amic i confident seu i del qual havia ja estat almoïner abans de la seva elecció abacial⁴⁷. I el rei no es cansava d'escriure al seu cosí, l'esmentat Infant Enric, Lloctinent de Catalunya, que tingués per ben recomanats el dit abat i el seu monestir i que li seria de grau complaença tot el que fos de conveniència en aquella Casa⁴⁸.

La Seu de Barcelona, que fins aleshores havia estatjat el venerat cos i l'havia honorat i ofert a la pública adoració amb una fe i entusiasme pròxims al fanatisme, no oblidà la memòria d'aquell Príncep i s'adherí sempre a qualsevulla manifestació en obsequi seu. Intervingué també en l'afar de la canonització, encara que no d'una manera directa, puix que foren la Generalitat i el Consell Barceloní els que en prengueren la iniciativa i impulsaren la incoació del procés⁴⁹. Esmentem tan sols la lletra tramesa per la Diputació al canonge de Barcelona, resident a la Cort romana, Pere Roca, demanant-li que intercedís davant el Pontífex per la prompta santificació del benvolgut Príncep. En ella li manifestaven, entre altres coses, l'adhesió del Capítol Catedral: "...Lo Capítol de la Seu remet a vos qui sou de lur col·legi e del qual se ha molta fiança sollicitat aquest negoci així vers lo dit nostre Sant Pare com encara en recordar-ho al dit reverendissimo mestre de Rodas"⁵⁰.

⁴⁵ *Manual de Novells Ardits*, p. 95-96.

⁴⁶ Loc. cit.

⁴⁷ FINESTRES, *Història de Poblet*, IV, p. 53.

⁴⁸ Id. loc. cit., p. 55.

⁴⁹ Vid., per aquest aspecte de la beatificació de Carles de Viana, el meu citat treball, a *La Paraula Cristiana*, 1934.

⁵⁰ *Colección de Documentos Inéditos del ACA*, vol. 18, p. 481.

Avui la Seu barcelonina, si no guarda les despulles del Príncep Carles, venerades en altre temps, serva encara ben viu el seu record i la seva tradició.

DOCUMENTS

I

Barcelona, 1474.

Definició i absolució total entre el Capítol de la Seu de Barcelona i Berenguer Palou, argenter, per raó de la caixa d'argent feta al Príncep Carles d'Aragó.

Deffinició firmata Inter honorabilem Capitulum ex una parte et Berengarium Palau argenterium civem Barchinone ex parte altera.

Noverint universi. Quod Nos Berengarius de Sos Vicarius in spiritualibus et temporalibus generalis Reverendi In Christo patris et domni domini Roderici miseracione divina epi. Barchinone in remotis agentis, Ludovicus de Plano Archidiaconus maior, Ludovicus Sirvent, Johannes Comes, Anthonius Janer, Martinus Johannes de Foixá, Johannes Andree Sorts, Nicholaus Cortada, Berengarius Vila, Antonius Coniuncta, et Petrus Raymundus Loteres, canonici ecclesiae Barchinone, convocati ad sonum campane et preconem nuntium et congregati intus sacristia ecclesiae Barchinone propter occupationem domus Capitularis, in qua in presens, curia generalis celebratur Cathalanis, et ibidem Capitulum tenentes facientes et celebrantes ex una parte. Et ego Berengarius Palau, argenterius, civis Barchinone parte ex altera, confitemur et recognoscimus una pars nostrum alteri et nobis ad invicem. Quod super omnibus et singulis peccunie quantitibus per vos dictum Berengarium Palau receptis ratione tece argentee sive tumuli argentei per vos dictum Berengarium Palau faciendum in qua seu quo cadaver sive corpus illustrissimi Karoli primogeniti Aragonum recondi debebatur et super quibusvis fabricacionibus operibusque et aliis rebus, missionibus, sumptibus ac laboribus per vos factis et sustentis ac peccunie quantitibus per vos in eisdem operibus missis et conversis pretextu ipsius tece argentee sive tumuli argentei, quequidem peccunie quantitates describuntur in quadam papiri cedula huiuscemodi serice. "Ací après apar tot lo que yo Berenguer Palau argenter he rebut del honorables administrador per mans de mossèn Joan Roig prevere beneficiat en la Seu de Barchinona; primo, rabí

per mans del dit mossèn Johan Roig, .xiiii. lliures, .xiii. sous, .iii. diners e son la meytat que lo dit Johan Roig donà a mi dit Palau e Francesc Cortal per principiari la caixa de aquelles .xxviii. lliures, .vi. sous, .vi. diners a .xxviii. de març 1462, .xiiii. lliures, .xiii. sous, .iii. diners. Més, rebí per mans del dit Roig .cvi. florins e mig d'or que a rahó de .xiii. sous florí valian .lxviii. lliures, més dit jorn rebí del dit mossèn Roig, entre croats manuts sizens e ardots, .xvi. lliures, .xv. sous, més, rebí del dit Roig entre plats, scudelles, grasalets, grans de paternostres e riells d'argent, deu marches, .viii. argentés que a rahó de .v. lliures, .ii. sous lo march munten sinquantana una lliures, sis solidos e mig; més rebí del dit un sagell d'or, pesa .vii. argentés a ley de .xviii. qr. qui a compte de secha munten .ii. lliures, .v. sous, .vi. diners; més rebí del dit Roig argent en trossos qui pesa .xii. argentés, qui a rahó de .xii. sous, .viii. diners munten .viii. sous, .vii. diners; més rebí per mans del dit Roig .iiii. lliures, .x. sous, .v. diners e son la meytat de aquelles .viii. sous, .xi. diners que han muntat .i. march, .vi. onzes, .iii. argentés d'argent lliurat per lo dit Mossen Johan Roig, en Francesc Cortal e a mi Berenguer Palau damunt dit per meitat, més rebí del dit Roig .xviii. florins et mitg d'or, que a rahó de .xiii. sous florí munten .xii. lliures, .xiii. sous, .vi. diners, més rebí .iii. ducats d'or e .i. ducat turquès, qui a rahó de .xviii. sous los tres ducats, .ii. lliures, .xiiii. sous et .xiii. sous lo ducat turquès, per tot .iii. lliures, .vii. sous; més rebí .ii. escuts d'or, qui a rahó de .xvi. sous scut valen .i. lliura, .xii. sous; més rebí en sizens .xvi. sous. Es degut per la feysó de .lxxi. marches, .v. onses, .xvi. argentés d'argent obrats per la caixa a rahó de .iiii. lliures per march, de mans, monta .cccxxxvi. lliures, .xv. sous. Item, més degut per lo interès de .xxxvi. marches, .vii. onses, .iiii. argentés e tengut ocupat e enbassat en dita obra qui per culpa dels honorables administradors en donarme lo compliment dins l'any axí com era concordat seria lo temps .x. anys, qui a rahó .x. per cent l'any per los dits .xxxvi. marches montan per les feramentes e monstres effetes per obs de la dita caixa de les quals no'm puch servir en res .xxv. lliures." Et de et super omnibus et singulis de quibus una pars nostrum cum altera tenet et vicissim teneretur computare una pars nostrum cum altera et ad invicem ad bonum verum justum legale et finale comptum ad veridicam rationem. Quo compto, facto et legitime examinato et calculato comprobatoque et plena sine omni fraude per alterutram partem nostrum alterutri et vicissim reddita et habita racione, constitit atque constat in veritate quod comptum est una pars ab altera et vicissim plenissimam rationem habuit et reliqua rationum altera alteri parti nostrum et vicissim rea-

liter et de facto restituit. Sicque una pars nostrum de altera plenissime est contenta et integraliter satisfacta, nihilque una pars nostrum alteri et vicissim de predictis omnibus et singulis ratione dicte tece nec aliorum quorumvis in quibusvis capitulis et aliis contractibus inter nos factis et firmatis contentorum et tangencium et facientium ad opus eiusdem tece dicti cadaveris Illustrissimi domini Karoli eterni nominis (?). Et ideo, laudando, aprobando ratificando et confirmando, dictum compotum per vos, dictum Berengarium Palau nobis dicto Capitulo datum cancelum et racionium renunciandoque excepcioni dicti compoti bene et fideliter non redditi non examinati et non cancelati et errori canceli et legi sive iuri dicenti quod propter errorem canceli compotum retractetur et omni alii juri racioni et consuetudini contra hec repugnantibus facimus una pars nostrum, alteri et nobis invicem et bonis dicti Capituli et mei dicti Berengarii Palau de et super predictum, absolutionem, definicionem et remissionem generales ac bonum perpetuum finem ac pactum firmissimum de ulterius non petendo et de non agendo solemnem stipulacionem vallatum in posse notarii infrascripti ut infra stipulantes convenientes et promittentes nos dicte partes scilicet pars parti nostrum et nobis ad invicem quod de et super predictis alium compotum et racionem una pars nostrum ab altera et vicissim non petet nec bona utriusque nostrum dictarum partium in causam seu in ductum trahet, nec alterutra pars alterutri et vicissim, ac dictis bonis nostris faciemus, proponemus seu intemptabimus accionem aliquam questionem petitionem vel demandam habite vel controversiam de iure vel de facto in iudicio vel extra aut alio quovis modo... Imponit una pars nostrum alteri et nobis ad invicem silencium sempiternum omnemque agendi viam et ulterius aliquit petendi et alterutra pars nostrum alterutri et bona alterutrius nostrum amplius compellendi et coercendi predictorum occasione penitus et perpetuo abdicando et precludendo. Insuper convenimus et promittimus nos dicte partes scilicet pars parti et nobis ad invicem nostrorumque etiam infrascripto tamquam publice persone per nobis et per aliis omnibus personis quatenus interest et intererit recipienti et paciscenti ac etiam legitime stipulanti quod presentem definicionem finem, absolucionem et remissionem semper ratas gratas et firmas rataque grata et firma habebimus, tenebimus et observabimus et in nullo contrafaciemus vel veniemus aliquo jure causa vel etiam ratione, et volumus nobis dicte partes quod cancellerentur et annullerentur quevis instrumenta et capitula racione predictorum omnium et in singulorum inter nos seu ex parte nostrum de capitulo in habito facto et firmato.

Testes huius rei sunt discreti Antonius Oliva et Anthonius Claver, presbiteri beneficiati in ecclesia Sedis Barchinonae.

Catedral de Barcelona. Arxiu Capítular, Llibre Tercer (Dalmau Ginebret) 1474-1477, fol. 13.

2

16 agost 1485.

El Capítol Catedral procedeix a la venda dels ornaments que pertanyien al Príncep de Viana i al duc Joan de Calàbria.

Rebuda del qui procehí de les gornicions de les spasses del príncep don Karles e del duch Johan.

Primo a .xvi. de agost foren pessades les gornicions d'argent de les dites spasses del príncep don Karles e del duch Johan per lo senyor en Berenguer Palau argenter de la dita sacristia, preséns mossèn Luys Sirvent e mossèn Berenguer Vila e mossèn Bertran Enriques de la Carra e mossèn Anthoni Codo, canonges, e en assó assignats per lo honorable Capítol. E eren les pessas qui's segueixen: primo, dos brocals, dues foxes, e dues gaspes; e pessa dit argent quatre marchs, tres onces, tres quars, dictum, .iiii. marchs, .iiii. onces, .iiii. quarts. E fou venut dit argent per lo dit Palau ab consentiment dels sobradits. Lo qual comprà lo Senyor en Font Scar, argenter a raó de set lliures, quatre sous lo march, dictum .vii. lliures, .iiii. sous lo march ... e en assó foren presents nosaltres dits Anthoni Palau e Pere Torrubie, preveres e sots sacristans, e assó fo venut per fer dos encensés per obs de la sacristia. Rebem del dit argent trenta dues lliures, tres sous e dos diners dictum.

Arxiu de la Catedral de Barcelona. Llibres de Sagristia, 1485-1487, fol. 38.

3

Sevilla, 12 gener 1491.

Lletra del rei Ferran el Catòlic, al Capítol de la Seu barcelonina, ordenant-li que atengués les ordres que donaria a l'Infant D. Enric, Lloctinent de Catalunya, per tal de traslladar a Poblet el cos del príncep Carles de Viana, que romanía a la dita Seu.

Lo Rey

Amats nostres, molts dies ha que nos, ab ferm e deliberat propòsit havem tenguda voluntat de fer portar a Poblet lo cors del IHmo. príncep don Karles, nostre jermà, que Deus hage, no solament per

lo que ha sguart al servey e contentació nostra, mas per que reputam açó ésser servey de nostre senyor Déu, e més per que coneixem és deguda cosa e més rahonable que lo dit cors stigue allí hon stan los de tots los alts reys y prínceps de Aragó de immortal memòria que en aqueixa Seu ni altre part alguna. E per ço e per altres dignes respectes que ara no curam exprimir scrivim al Illustre infant Don Enrich, nostre car cosingermà e Lochtinent general, manant-li vos demane lo dit cors e aquell trameta a Poblet, e'l colloque en lo loch e grau entre los altres prínceps hon star dege. Per tant, vos encarregam molt stretament que tostemp que per lo dit Illustre infant vos serà demanat doneu e liureu a aquell lo dit cors del dit príncep don Carles ensemps ab los dos draps que de aquell teniu per cubrir la tomba; la hu de brocat e l'altre de chamellot blanch, los quals, con són, tindrà càrrech de trametre'ls a Poblet, segons l'havem manat. E per que qualsevol dilació que vosaltres donàsseu en entregar al dit Illustre infant lo dit cors seria a nos molestíssima; puix causa alguna justa no y ha ni pot haver que a nos obste en exeqtar aquest nostre propòsit. Scrivim més larch al dit infant que de nostra part vos signifie nostra intenció e voluntat; vos encarregam lo cregau com a nostra pròpia persona, e tot lo que per ell de nostra part vos serà request sobre açó façau e poseu per obra, totes dilacions, excuses e contradicions apartades, si la gràcia nostra vos és cara. Data en Sevilla a .xii. de janer del any mil .ccclxxxxi.

Yo el Rey (rubricat).

L. Gonçales, secretarius.

ACA, Reg. 3.610, fol. 76, vº.

Arx. Catedral Barcelona. — Privilegis Reals, n.º 97. (Estança 3.ª, Armari 3.)

J. M.ª FONT I RIUS

Barcelona.